

A black and white photograph of a person, likely a woman, wearing a dark, patterned garment with a large, light-colored, textured collar or shawl. The person is looking down and slightly to the side. The image is grainy and has a high-contrast, almost stencil-like appearance.

каары, оон өске чүүлдерин
номчукчуларга ыттавайн баары—
хамык чүвени көрүп-
биялп алган кижиге хараадан-
чыг. Бо берге үдө мээң
мыаар аъттанган хөрөм-даа,
хүдээлгем-даа, даалгам-даа

Баштай мындай дөңгөлөктөрүн сактачу чутула хире-дай. Яткычтын денгээксиз 3 миллиондон 1032 миңге чейин, 240 муң дөрбөлчү километр, Чуртактын чоңу 1 миллион, 010 муң, а Тыванын 310 муң чейин. Бөмбүрөктүн куржанын барымдзалаар болза, Якутиянын эй муруну кызыгыраак. Москва, Новосибирск, Красноярск хоораларынн безин ораныч согуу талам-биле эрткен. Ычнаган оюу калган. Эле эришс дон чер кырына тууар ужуру ол, Якутия Кыдыкы Согуу чүктө болганын. Эле оон денгээктеринн эй дөңгөлөк хуу чалган ай-ай-биле айдып, дүк кыдып ай-ай-биле айдып туруп-ла бээр. Эл солчу чүве — чырыктын дээр-ге, солданыгын дүлү бээр.

шинчилээдэрин тунгаламда. А бистэй Тывалдан ындагы мездээр тып айгыр берге — тускый дөптөр туржук, мездээр березин чок. Агаар мездээни худан чыгыс катан чарлап алаар, арта-аа, бүтү Тывага кылдыр. Ынчангыш мездээрде чаштырмалар дыка элч. Агаарын ындагы агаар мездээрини райы болгаш мөтөөт аныктыр чеп бурунгу — ыныгы айгыр берип турду, чончук ажаллажарына ол битиг. Шынал-аа. Кунгүртүт беле Хам. Сырачын агаарын айгыр болгай. Агаарын өскөрлөншикчин шап бурунуде чарлап турар черлер баш бар. Агаар мездээни чурчумулд дугуйндаа айгырынны номчукулдуу (Чинчээлзэрге, Каа.Хемде «Ленин» орус советтан Карма Доржу) солук арындыа чок дүрүп турдулар а чогуур чердерде зарын ам-аа чок.

«Иви ажылдыг «Томпо» сохто» деп өңүгү дептер менде база бар. Чурктарыг, Ында база хамык мелээр чыгыгган. А бисте ыкдыг дептериг сохто туржук, кыдыг-лаа организация чок. Тыва дуга-ында бисти ыкдыг ном ты-ылбас. Ал туржук, пер-чурту-вус, сурагыг кижилервис, мал-маганывис турктары, кижиге белек кылдыр сунул-тар чүве чок.

чүрүм үрээп кижилернин сураам безин диннавадымыс. Каш чыл мурунда машина-ныг улус арага салды, өлүк айтырып келген, оларнын арагазын чагыс-даа кичи албаан дээрзин ажилчиннар чугаалап турду. Корум-чүрүм дугайында айтырывыска харым нидиг болду.

— Янныг номуудан алырга, Чингис. Хаанын шөрөөний бамцныгхыг тавьж кижиг тургал болгай. Эрткен чылын солонгуу Тавьд дугуйнда медээ номчашы, оуу болон оруун — деп, Чурапан райнда Хорбал суурдан келген Анатолий Васильевич Ефремов ичнэн чугад үлдүрүп кээрге, паптийнй деском секретары Василий Васильевич Скрябин бистиг байлалыгхы ол кижиге дикка эки тайылбырлан бергэ.

«Томпо» союзната ажыл чок
 чыл чок. Чуге эрээзе Нина
 мында даштар, бивиналар, эст
 мыңгар болгаш колдосалар,
 алгы-чек этээр, илк кыдыр
 чен дээрээр, суй-белек кыдыр
 болгаш ойм-да өске хестер-
 бичин ажы-гылгылар хей,
 Ылангы национал чен бол-
 гаш эт-херексел буудур не-
 тин ажылы дык солун. Бис-
 тин сымдымчытын чуге эр-
 зугер өрпү каан боор, а бо
 дузустун сымдым шуптузун
 өрпү каан. Чингиз аажок
 каадыл, шина, барба, төс са-
 лал, чымык чымык чымык.
 Чээрз ажыл чыч баргын
 оон сайын ап болур. Когдо-
 раз тукангы өрээл — мусей
 бала бар.

Күзүн кажаалааш, түглө
мазым үндүрөр ияктерин оол-
дор саап турар, кыс уулс че-
лишпес — оларны аякдаар
чепдери хай. Бүдүн чыл дур-
гузунда погаа эстүрөр чыгыс
үгүктө арбузтар дэвинирде ха-
ландадыр азыл каан дөрбөл-
чия ыяштар кырынга өсөр.
Ында школагылар аякдаар
турар, олар өскө чептерде ба-
ла бар.

нигислери, дуржулгалык ияжи-
гирер, бригадирлер. Олар ан-
немени канчаар даяларар,
ишти канчаар кадырлары
ишти канчаар ажарлы, окке-
менен, боо-монгу— шүптүзү
өөрдил. Тыва каарлар өөре-
дирин дугуржур дээш, Якут-
скинни келээ ажил-агыл ни-
штүзүндөгү баарымыска, мыда
өөрөлдөгүсү нигири уткамы
Томпо школасына ха-
барлар келди. Институттун
ректору, келди. Чыгыш, келээ
ажыл-агыл эртемчилерини
Томпо Адаансы Василийен
Тугулоу боду нун ажилыгын
дустарларын, музейин, айт ча-
мыштырар шөлүн көргүзүп,
кызылмырлар берди. Чыгыш ма-
галазын келээ тусуак эртемчи
Тыва алаа чедип ап болур, а
иште чыгыш-ааа ыгылг эр-
теминен кичи бар энес.

Чээрби беш чыл чедир
 чурдалпакан ивжи эр киж
 35 харлымыда, херэзжи киж
 40 харлымыда пенсиялап ту
 тур. Биске база мындч болу
 рунча идегээр, ам дээш ту
 рчук бис. Ажы-биле чугаа
 лаарга, бистин социал байда
 лымыс Верхоан ивжишкениге
 керле чутпас. Ам айтырмы
 туркунукузлап-даа шынгы
 лалдыр тургузар херек. Тайга
 лузунга далганы бичилдл
 берип турары — болбаан хе
 ректер. Черле тожлары —
 ылаанын. Согул чүк улузун
 бир илзы көөр үе көлөн.

А бисте өкпележир хире безин
чүве чок болгай. Чүгле
мотошан эвес, өске-даа эт-херек-
селдер база мындай. Бо айты-
мыгларны ам шиятпирлесе
болса, кажан херек бүдери?
Оон ут-шини билип алары —
сорулгаларыныын бирээи
ол турган. Ыччангаш ам эки
ажылдаар, көргөн болгаш бил-
ген чүүлдеринисти амыдыралга
боттандырар дээш туржур
алаар бис.

Чооду КАРА-КУСКЕ.
ЧУРУКТАРДА: «Сонгу чук-
тун шолбаны» дагына кон-
курузунун киржикчиси Инди-
гирканын Хонуу суурдан Ия
Слепцова; Японияда К. Оото-

Тывага улусчу революцияның 70 чылынын дугайында тускай доктаалды РСФСР-ниң Компартиязының республика комитетинин бюрору 1991 чылдың январда, а «Тывага улусчу революциянык болган Тыва Арат Республиканың тургустунганының 70 чыл оюн демдегел байырлаар дугайында» доктаалды Тыва АССР-ниң Дээди Соведини. Президиуму 1991 чылдың март 27-де хуузал алган болгай.

мунан аймадыралыгына төрөтүүгө уюрулушуу болуусунан —
Тывага уаусуу революциянын 70 чылы өтө 1991 чылдын
августу боюм. 1921 чылдын август 13-16 хүннеринде бою
арткан Бүт-тыва уаусун Түргүзүтүү хуралы Тыва Арат
Республиканын түргүстүнганын болгаш Совет Россия-биле
оң бузулбас алы-туяма алышкан чаралар — деп партия
Тыва рескомунуң бирорунуң доктаалында хамыктын мур-
дунда оналган дөмөдөлгөн. Тывага уаусуу революциянын
болгаш Тыва Арат Республикаынын түргүстүнганын 70 чылы
өтө 1991 чылдын августу Наалым-биле калды дөмөдөлгөн
эрттиргенин Тыва АССР-нин Дүүдэ Советиний Президиуму-
нуң доктаалында айткан.

Тыва, моол улустар — жугулдунгун капитализмдин оюн оюн эртекс, Октябрьдин социализмдин Улуг революциянын салдары-биле өтүлсөт жогуздунгунин социализмди киргизип, байлап кырданган, Совет Союзунун бүгү талаамы кыска-мизге бодунун социализмди болгаш култура жугулдунгуне боттут. Түндүктерин тогудуң кыска хуу-дуза чедип алган, Азия дин-дунгун санын нациялар, ошонка, ама чедир жарлат-кун улустарын Совет ажымын-дайын республиканын кан-дир көөрү бүгү Азияга бол-ду демегдейе бүгү нациялар-мун-мун миллион-миллион килерге практиктик учур-дамын болуру деп. В. И. Ленин айткан (Чогаалдары-н долу чымыдазы, т. 39, с. 340).

Доргон ажыг чыл бурун-
гара, 1944 чылдың октябрь
айында Тыва Арат Республи-
каның Президиуму Тываның
ылчы көвүмүн ээле калг
ел-сөрүүн хандырдылган,
Тыва Арат Республикасы Со-
циалисттик Республика-
сы Эвилелиниң бастагына
тээп алып дугайында бо-
вун Чарлыгына мынчаар
аткан: «Тыва Арат Респу-
блика Совет Социалисттик
публикалар Эвилелиниң
тагына хүлээп алып
айылды Тыва Арат Респу-
бликаның ажыгы чонунун
эле хураалының дилээн чугаа-
нып көргөп, Совет Соци-
алисттик Республикалар Эвиле-
линиң Дээди Советиниң Пре-
зидиумун доктадыр болза:

Тыла Арат Республиканың Биле ууралын дэлэз тыйар болган Тыла Арат пудизмны Совет Социалисттик Республикалар Эндени составына хүдэлл алыр.

Тыла Арат Республиканы Россия Совет Федератив Социалисттик Республикалары составына автономном кылдыр күдүп алырын Россия Совет Социалисттик Пудизмның Дээди Совети дэлэлл.

Тылагын социал-экономика, тогууусун, оон улам ийик күүнө жогжудалаан уулж укур-дуалайт эркинликке үч чалаар болгон. Ой ийи тогуулу бодукупиалар-биле хол-бангыр. Тываның бүгү нер болганымга эркинээт амжилык чоңууч орушкү-намилыг ууралдынны, сөрүк көргөн белик кодурушкүнуңкуң - интифаделерин кирикчилери нин билээт болганымга түрүч туугаар чоргалдарын меп.

түг. ССРЭ Конституцийзын
дизин Хоолдуузуул) 35
дуге дүүнүт Совет
иалыстг Республикалэр
дизин Дээдэ Совете
дизин автономич обласан

жыл киргизинин союдузе Коммунисттик партиянын, совет чакынгын ленинни доктринасын саккаш салышкыннын, куртуун акы-хулма оксе-даа улустарынын, бирги эчлендеге кургун нациянын бунынгын дегенчегинин ачыккаа эгелзгизин тоогунун документиленер тогарыгын бадматкан турар. Бунынгын экономикасын болган културазын дугрен хогендерине, оол сыйралыкын ленинни Совет Союзунин кургун хогенз облас-тарын, крайларинин, респу-бликаларинин дегенлиге тоогунлаштырып чедиринеге болган кургунин материал-техникти дегенчегине куште-лен. Чижэ, 87 тракторларын, 25 комбайнларын, 129 чуку автомобилдерин, 26 чуку автомашиналарын бээр дуга-аада Гыаным дилзэн хан-дырган шиттилар РСФСР-ини Улус Комиссарлар Чогу-луни 1944 чылдын кузунузде чедирз алган. Быйлагра 1943 чылдын тогунузде бугу Гыанга янз-бугу марказга дугле 30 шаз автомашиналар, тракторколарга дугулуг 10 трактор бар турганын ыла-гыг эки билим биле.

Совет эрге-чагырганың чы-
дарында Тываның социал-
экономиктиг болгаш культура

рында ыынаным социал-экономиктиг деңгээлине жетүүгүзү шынчыл көрүстүрүп турат. 1944 жылы 1945-жылга чейин түзүлүп турганга, Амгы өзү республиканын колдоо ажал аягынын, Уездирүүнү, транспортун, туудууну, кадык камгалаууну, улус өөрдөлтөтүн, уран чулууны болгон өскөдө азырларын жогүлдөдөнөдө дөртөн чылдар бурундар турганынан кадык аягытыгы болуп турары деп айтырларга тайлыбыз хазымын өзү эргөжөк чутуда деп бодар мен.

Делегация чыгыш дайыны-
ны (1939 чылын сентябрь),
1945 чылын сентябрь, 1946
богаш Ала-Чурттуу Улут
дайыныны (1941 чылын
март 22 — 1945 чылын май 9)
чыгарышы өлүм-чигиме,
материалдык улут когаралга
таварышпаан улустар деле-
гация кырында барык чок деп
туугаалан болур, Ала-Чурт да
чыгыш чыгарышы совет
улуту боуучун 27 миллион
болур, кыстарын окуунганы,
материалдык кедергей улут
когаралга таварышканы бүгү
чыгыш төрөлгөнгө эки бил-
генин. Тыва уаустун салым-
боуунга аммалдаштыгы,
монимтик жогулдусине,
чыгыш мамал жыйында да-
нын база аар уруктарында
болган.

Тываның малынын баш са-
ны Совет эрге-чагыр-
анын чылдарына эвес,
дайын үезинде дыка
кудуздар төгүүнү арка
кыла турар. Чыңаз Тыва-
га улусчу революцияны 20
мынга чедир ТАР-нын ма-
лынчык баш саны 2 миллион
чедир өстүрер сорулга сал-
гандар турган. Мындаажок
ал сорулга азын чедир күү-
теттимей барган: 1941 чыл-
дын ортан үезинге чедир Тыва-
га чоруткан малдын чыда-
ндызын өзүгар алырга, ки-
таарга ТАР-нын чер базар
тугу малынын баш саны 1
миллион 850 муң баш болуп,
1 миллионга 150 муң четпез.
Бичаарга 1945 чылдын ту-
ндасын өзүгар алырга, оон
күрүндэ артын чер чыл
туругуна Тываның малы-
нын баш саны чүг-
өткөн эвес, харын
1 миллион 105 муң 992 чедир
удуал жазыган (ПСССР-
ин Компартиязынын реску-
нуун партиярын, фонд-2,
ерек-4, арн-46). Тывага мал
жайын оон чылдарга куу-
данынын кара чыгыс кы-
лаанын —чүгүс Тыва уржук-
чу эвес, а маддин чеч-суу-
нуун колкаш оон хорамча-
ны, нинти ажалдаанын чети-
еи, мал азыгыларынга дур-
емселел чыгыс деиндиди—
ындыг куудулашынын база
малаганынын болганын Тыва-
нын коммунистерин 1945
малдын ноябрь 24-26-да бол-
ган бирги конференциязы
емселелди.

(Улааччылыг).
Алексей ДУГЕРЖАА.
«Билиг» нийтлэлийн кес-
лэгүү.

● Б. Н. Ельцин дугайында парлалгага үнген чүүдөрдөн ●

1. ССРЭ-ний Дээд Сөвдөнц 1991 чадцын февраль 20-дөг докталайндан: «РСФСР-ний Дээд Сөвдөнц»-ийн Даргаз Б. Н. Ельцин-ийг чугааында киргн чүлд-днр, чүртүг хоолу зугаар согутган организын соллу-руучн, ССРЭ-ийн Президн-тнйг дон-доран талажирчн-л угтагдан кыггыргылары ССРЭ Конституциязыгча чо-ружуп туарын болгаш чүрт-ка онза нарын байдалды тур-гузуп туарын демсдэлээр.

2. РСФСР-нин Дзэи Соединиян дэи удуртукунда РСФСР-нин Дзэи Соединиян РСФСР-нин улус депутаттарына политиктик мөдделгилени: «РСФСР-нин Дзэи Соединиян Даргазын экономикайк политика таалам-балам туруж келерей чыгылгач болгаш чорүшкө. Улам өзүп турар кризис байдалдарында ол таарынчык эвес шынтылар удурдиренин чыгачааксар, оларнык үрүлгөс төпкө, өскө республикаларга келерей чыгылгач, кылгаш озу-бала экономикага үй-балам болгаш организмиз чок чорукту кушталдылар турар. Чедил булгашаа дугуржугаларны, болгучи чазанын саялдарын, РСФСР-нин Федерациян бөөлүленин кижигүнерини бааладылар ол тоवास кижэ».

З. РСФСР-ийн Компартия-
зынхн ТК-зынхн
А. Мельниковтун
«Россия» солунга 1991 чыл-
ынхн февраль 19-та парлаткн
«Россия кайнар бар чылда-
рыл» деп чуулганус: «Чок.
Б. Н. Ельцинге Россияны
болгаш бодуун кижилер
кергелерге унелнг эвес, ол
бот-тогудуун, калгынды-да ян-
ынхн аргалар-биле эрге-чагыр-
та чедип алыр дээш демисейн
туурал»

4. РСФСР-нинг Компартия-
нинг ТК-нинг жегини
О. И. Кирилловни РСФСР-
нинг Компартия-нинг болга
ТК-нинг катташкан март
1991 ч.) Пленумига сай-
лашди: «Россияга Дзэи
болга, болуцу депутат-
ларни, таъминот оппозиция
болга Россиянинг эрэг-жиз-
ни кыямал дээрлик кыял-
ларны ийналды, колзукула-
с кыял-ла-ла болза, болу-
л эрэг-жиз-жизни талаал-
ларны, олар дзэи денкес-
ларны кыялор коргузуп ту-
р. Каныч-чү-дэ болза ол-
чуу Ельцинни болуегини
дзэи хей талаал-чылларны эл-
дзэи кийп турар».

5. Америк публицист Майкл Давидович 1990 чылын декабрь 18-те «Советская Россия» солунга парлаткан «Улуу мезгелзшик» деп чүүүндөн: «Черни хуу өтчү олдуарын чүүлүнүп турар ойбойлу РСФСР-нин уаусу епутаттарнын Съездинде тиртип алган бодучун тоогуду» тиңалгесинин дуйылма чугалап тура, Борис Николаевич Едмин мында деп быгынгы союда

йамдан капиталгазмче ол
 «тегусул» шиммезушкан
 чини савул жум-турган
 чини совет колхозчуларин
 болгаш буту совет улустан
 чыгарылкан, ажыг зми «чи-
 гирген» каан мн. Совет кол-
 хозчулар чере жу огулду
 болурун «естик-салгак та-
 лым-биле» белен эвес болгаш
 чини садырн каан-аа
 чутушкан, тилдегенин
 чутушкан, тилдегенин
 тилчелеринге кабарылкан
 паралага конференциялга
 Ельцин тутуалан. Ол оппо-
 нияция тилел адыр. биле
 хозбулда черин 10 чыл дур-
 гоондага сагпас деп чутуула
 доктадыл каан. «Шым» би-
 лигичини чедя алыш» ол
 чини кызыл буту
 апар деп, Ельцин демел-
 ди.

Мен бодарымга, Черни
 оу оуу бодулары дэрге
 «бууу» контрреволюцияны
 кезин-дир, ол совет кнж
 дерин мурунлагы салгал
 дарыны куш-ажылы-биле,
 оларны кичар-лаа аажок
 дууг чыныштырды
 бууу кнж олардыны уке
 биле тургуз-лааы ошпа-
 лизинг системаы ургазды-
 ке болгаш божанадырыге
 уланган. Чеченин чуга-
 лар чүе болза, ху оуянуку
 талалакыныгы капиталламе
 эрттирер эжи ажык турун
 даш буттары-биле оу даш
 алыры кордал турарлар-
 дыр.

6. «Галаан» дээр төмөр-
төлийн хамгийн их асармал
кошерины президентийн
А. Ф. Завидяныг чүүлүүлэн
(«Ийн дэвхир мөгэлзэгийн
«Советская Россия», 1991
чылдлыг март 12) — оюу
1991 чыллыг март 9-а Кино
бэлчигнэе чалаан, алаа
Б. Н. Ельциныг чүтээсэн
чүтээсэн: «Кара кайгымч
дүс, нигчлээ-аа он факт-
ныг» Персикын Далин
түрэмгий Парламентын про-
граммалыг дэл алаа болгу
дэр чартыг хак чүтээгиднэл
күрйрээ түрүл, дээл чыгыр-
та боттайдныг түрүрү чоуу
дээш хөнгө-дээ гыгшч чоу
раахыг кошектерин хире
нагыс сөс бөжин тымпын
бүрүмч. Мен ху ажилал,
ууруулгуче кижигд-мен...
хичээлчлээгч мөнгө-бөззэ
хичээлчлээгч Р-дээ, дээш
хичээлчлээгч кижигд-мен
хак үнчээр ажиллаа шмээ-
дээш гүйнч мөнгө.

Кандыг-даа шыңзылымыш
чөк, кандыг-даа багзыт-
дал өк, кижилерин эне-
ражак чачын хайындар
кандыг чүг чилег остерден
нжн мырыпай-ла эгенир чү-
е чоруду.

7. «Гласность» солунун
8 дугазырга 1991 чылдын
ий-де парлаан Д. Каза-
овтун «Далгаг баугар ажил
коодамшыкны» деп чүтү-
түн: «Ажыл соксадымышкын
солур дугайы эалды кижин-
ни» чүте чүтүлдүр хуниде
иладие берген. Воркутадан
чорудулар. ВРФСР.

улус депутаттары Уткын биле Яковлев ичкан хоорайга кестүп келгенер. Тус чериң телевидениезиң дамыыштыр Уткын бодунуң өмүңээзинден Б. Ельцинниң чугаазын ол-ла хевээр номчазы, а Яковлев ажыл соксалдышкын комитеттеринге барып чораз.

Даразыыла түндөс чүчүк-
чоңайлап болгаш ийлей-ле
күстүстимес. негелдестери
чараларын. Согулга тодаргай:
чазы-бисе чоңумчалык чугаа-
лыжыкшынын баш уауур-
болдурбас жүрүлү негелде-
лери саямр. «Воркутагуль»
каттыжыкшынын чыгыне
директору А. Орешкин ону
эскеринде болгаш Москва-
га. — Хонд-дун башында
уну маанистүүлүккө алас,
а РСФСР-нин Дзэн Советин-
че телефоннан азгези —
кыдыл соксажыкшынын
чазы чоғум кайнын үрүтүра-
нын ол ийлеп билет. Б. Ель-
чинге телефоннан шылааан,
иччалажык Р. Хасбулатов-
дык чугаалыгына. Б. Ель-
чин-бисе чугаалыгына
дуузаларын. Орешкин дилээр-
дык Хасбулатов-дун асман-
хармылаан. Борис Николаев-
ын дилээрлик дуузалык
алам мен, чүте дээрге «оон
барган чырында телефон чоң.
Черде мынаш ол бөгүн ды-
ка шызгарып түрүркүн кижиз».

Воркуа хоорай Сөвдийн депуудам, Совет даргизын бири оралчлалын, ажда сексадыр комитеттэ даргыз В. Копасовтун митингтэ медгалин хамхыты кайтаткан. Ол мынча деп меделээн: «Москва-биле, Борис Николаевичин шуут боло-биле доот харьмалзын үргүлүт түдүк турар бис... Бистиң чүрүтүска диктатурин тургүдүктүр бис. Айлаш чок, мында турары диктатор болдуру күлүп турар бис. Ол коммунистерин-дээ, демократлар-дээ чырыкты чагылдырат аман-хара азын азып калыпта эвсепс...»

8. Кино бажыныга бо-
тылды март 9-та Б. Н. Ель-
синин чугазыдан: «Шоо-
мольская правдага» шооду-
гуг чурук чорду, көрөш, чу-
аажаж-ла өөрдүм: Мавзо-
лей... Шынап-ла, аяка оочур
урбаан чүө, мычталз-лаз
өөрлүг үсдө катан тытпый
селген, чүгө дээрге «Ленин»
изиники орунуга мыда «500
үнү программаны» деп каан.

9 «Советская Россия» со-
гула 1991 чылдын март 9-та
аралтыгын тулут инженер-
и, Андрейцев «Силерге бү-
түрп чораш кижини эргезин
жылгааш» деп чуулгунде:
Силер, Борис Николаевич, эи
аштай бүгү улус дыннаа
мдлар артык эргелерин ууза-
лар дугайында айтыргын
вүзүргө силер.

РСФСР-ниң Дээди Совети-
ниң бажына туруп алгаш,
силер бети дээрге Россия
штинге артык эргелерин,
артайык штаттарын, улут

гу дег силер. Херек кырында
хамык чуве мырнын сир
делар болу турар ышмакыл.
Дэдал Советтер эгелзеш, С
веттерде, оларны чаныла
албынара штаттар барык.А
ны катеп, а чамдыктарыла
мырнын уш катеп, ескен, а
шамыктары дэрге сон-а
айы еве берген чувакы. Он
агы депутаттар ашыкчы-
ке пуут-ла еве куштар биле
зомей шужуш турар аларган.
Оларнын чамдыктары амы-
дэла уезленил барык чартык
кезиги аалчы болуп эрттирил
турар».

10. Вильямство чурттан турар орус патриот, партия кежигучи звес И. Чарнецкаяны чагавандала («Ушук чага», 1991 чылдын май 18-те унген «Советская Россия»):

«Россиянын президентизмийн олундуга, Ышьянын хордас-
даах чутуун турар, хой-хой
кижигийн дувурдун турар.
Ешьянын бириндэи, болуу-
саах турары дээрте-ле оон депутат-
тардаа, парламентиден долзуу-
биле тамаарындаа болуун
Чедип алып деп турар оон-дур.
Чамашаачылар оун «Борис
даан» кылып алыксаа, аааа чуту
тур чорукту белектей берген.
Свердловскидае туристер
эргин «Б. Н. Ышьянын
айжылдаа, чурттаа турган
келер-биле» деп маршутту
турар деп турар. А Борис
Николаевич «беадуун сеткини-
дэг» кижн болгаш, чус мута-
тавайн турар. Дуааарак,
оюн боздар, кара сеткилдиг,
бургу-даарта чуну кыла
каптаганын баш улуу биле
каптагач кижинин эрге-нарга-
даах кээрине илдиг бээрн
дээрте чгдле мутулал чорук
эвес, ол дээрте кем-кере
чугаагиле-биле дувур чус-дир.
Мен хуумаа алам мурунга
кижиг бачмачи, бодума ап
шылдавас мен. Харын сыр де-
дир шылдар-ла шам-биле
кындиг халатты болдуурдаа
дээш бугу чүвени кижилер тур
мен, Россияны элчине аппарат
аламкыраах күөөсөлдөнгө ки-
шилешине тааныр-даа, таань-
саа-даа кижилерге сүмөлдө.
Баш улур сагымдынын тур
мен, Ышьяны ууур демиседе
тааскаан эвес мен, оон дугу-
дуг арнын хой кижилер би-
лир турар»

Ельцин Прибалтикааның фазисирек күштеринге элден-ге-не-мак, бодунун чоңунун, бодунун чаңыс чер-куртту-гуларынын күседи-биле ук ча-мырдыкчылар аас-кекжинт-те-лтиш боттарынын кызы со-улаларын доп-доруан чедип-лзми дээш, ол чүүү-даа кы-рынга белен, чүге дээрге-ке сайыраңгай улустарын-кымыр ышкаш, олар мапат-аза ынчаар кылып билбестер,

